

ПОСТАТЬ ПОЛКОВНИКА ПЕТРА БОЛБОЧАНА НА ТЛІ ПОДІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.

Аналізується діяльність полковника Армії УНР Петра Болбочана на тлі державотворчих процесів в Україні 1917–1921 рр. та конкретні факти і події, що призвели до трагічної загибелі воєначальника.

Ключові слова: полковник, Армія УНР, Петро Болбочан, українська державність, військове будівництво.

Постановка проблеми та її актуальність. Стан армії є своєрідним індикатором стану будь-якої держави. Розбудова Збройних Сил України – одне з найсерйозніших випробувань для сучасної української держави. На сьогодні особливо важливим і необхідним є усвідомлення важливості врахування історичних коренів, які повинні “живити сучасне військове будівництво”, адже вітчизняний та світовий досвід засвідчує, що вирішальну роль у забезпеченні існування держави відіграє саме армія. Розвиток демократичних процесів в Україні можливий лише за умов шанобливого ставлення до власної історії, відновлення в національній пам’яті забутих подій минулого та імен видатних борців за волю і свободу народу. Тому одне з основних завдань, яке стоїть перед нашою державою – створення високопрофесійної та озброєної за сучасними стандартами національної армії, яка відповідатиме характеру сучасних воєнних загроз і одночасно не обтяжуватиме економічно-господарських можливостей країни. В контексті реформування Збройних Сил України, коли здійснюється їх підготовка до переходу на професійну основу, потрібно враховувати не тільки світові новації військово-стратегічної думки, а й досвід минулих поколінь, зокрема періоду національно-визвольної революції 1917–1921 рр.

В історії України є чимало непересічних постатей та подій. Досі в українській історіографії тривають дискусії щодо контрарверсійно оціненого сучасниками воєначальника,

Мина Жанна Василівна, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Інституту гуманітарних та соціальних наук, Національний університет “Львівська політехніка”, м. Львів.

© Мина Ж.В., 2011

полковника Армії УНР Петра Болбочана. Існують цілком протилежні, неоднозначні погляди на діяльність та події навколо цієї постаті. Неоднозначними є оцінки і щодо “авантюрних” дій Петра Болбочана, які нібито призвели до поразок на фронті та цілеспрямованого характеру реорганізації армії УНР на різних етапах національно-визвольної революції 1917–1921 рр. Актуальність цих питань та важливість спростування численних поглядів, які переважно ґрунтуються на спогадах заангажованих політиків, зумовили *мету автора* – висвітлити суперечливу постать П. Болбочана і його роль у державному будівництві.

У статті, крім праць сучасних істориків [6, 11; 12, 16], використано дослідження діаспорних істориків [2; 7; 9; 13], мемуарну літературу [8], опубліковані джерела [10] та архівні матеріали [14; 15].

Аналізуючи постать П. Болбочана, можна цілком погодитись із думкою В. Сідака про те, що “для науковців цілком очевидно, що в серйозних дослідженнях необхідно показувати якомога повніше і ширше діючих осіб історії. Але це не можна робити формально, оскільки їх виключний перелік не поживає і не поглибить наукові праці. Лише показ повнокровних людей, державних діячів і полководців <...> на тлі їх доби з позиції сьогодення, урахувавши всі відомі документи та знання, дозволить олюднити історію, краще зрозуміти її перипетії та особливості, реконструювати події з дотриманням принципів об’єктивності” [12, 15–16].

Постать Петра Болбочана увібрала в себе неоднозначність і трагічність розвитку подій національної революції 1917–1921 рр. Петро Федорович Болбочан народився 5 жовтня 1883 р. у селі Гіджеу Хотинського повіту Бессарабської губернії у сім’ї священника (у витязі із послужного списку П. Болбочана, який зберігається в особистому фонді Григорія Калістратовича Степури (ф. 760) Центрального державного історичного архіву у м. Львові, подано інше місце народження Петра Болбочана – с. Маршинці Хотинського повіту Бессарабської губернії) [11, 6]. У 1905 р. закінчив Кишинівську духовну семінарію та вступив до Чугуївського піхотного юнкерського училища, яке закінчив у 1909 р. Про патріотизм і національну свідомість майбутнього воєначальника свідчить той факт, що під час навчання у ньому він організував український гурток для поширення рідного слова. Після закінчення училища П. Болбочан у

ранзі підпоручика був відряджений у Тобольський полк. У 1911 р. призначений тимчасово виконуючим обов'язки завідувача школи прапорщиків та тимчасово виконуючим обов'язки полкового ад'ютанта. У 1912 р. переведений у ранг поручика. З 1911 по 1913 рік П. Болбочан керував командою розвідників і півроку – кулеметним підрозділом полку [11, 6].

Під час Першої світової війни Петро Федорович, здобуваючи військовий досвід, служив офіцером 38 пішого Тобольського полку ім. генерала Милорадовича. На початку воєнних дій займався формуванням двох запасних полків та маршових рот. Протягом 1915–1916 рр. командував 1-ю, 2-ю та 5-ю ротами та командою піших розвідників. Ці посади П. Болбочан обіймав до 19 липня 1916 р., одночасно залишаючись і полковим ад'ютантом [11, 7]. Незважаючи на отриману контузію (9 березня 1916 р.) під с. Колодино, П. Болбочан залишився у своїй військовій частині та, крім своїх попередніх призначень, деякий час виконував обов'язки начальника кулеметної команди “Максима-2” та на правах батальйонного командира наглядав за кулеметними командами полку [11, 7]. За хоробрість, виявлену у бойових діях, П. Болбочан нагороджений орденами Святого Станіслава 2-го ступеня, Святої Анни 2-го ступеня, Святого Станіслава 3-го ступеня, Святої Анни 3-го ступеня [11, 7–8].

Українську революцію 1917 р. Петро Болбочан сприйняв як шанс здобути незалежність та розбудувати національну професійну армію.

Восени 1917 р. він сформував з добровольців 5-го корпусу Південно-Західного фронту російської армії 1-й Український республіканський полк і у листопаді 1917 р. був призначений його командиром. Головна мета, яку ставив перед собою на цей момент П. Болбочан, була українізація корпусу. Для реалізації цієї мети він здійснив такий крок, як арешт російського корпусного солдатського комітету. Однак російські полки у грудні 1917 р. розгромили штаб П. Болбочана. Після цих подій він зі своїм заступником сотником І. Коржем та частиною старшин, діставшись Києва у січні 1918 р., сформував старшинський загін, який заслужив бойову славу в боях із російським військом М. Муравйова.

У лютому 1918 р. П. Болбочан був призначений командиром 2-го куреня Окремого запорізького загону. 24 лютого

1918 р. його курінь, зайнявши Житомир, розпочав наступ на Київ, який звільнив 2 березня 1918 р. 10 квітня 1918 р. Болбочан за наказом військового міністра УНР О. Жуковського очолив кримську групу Армії УНР, яка, розвиваючи успішний наступ на півдні України, 25 квітня зайняла Сімферополь, а наступного дня – Бахчисарай. З кінця квітня 1918 р. П. Болбочан командував Другим Запорізьким полком у складі Запорізького корпусу, який в період Гетьманату охороняв східні кордони України [3, 80].

Під час підготовки протигетьманського повстання П. Болбочан переходить на бік повстанців. Змальовуючи тогочасні події, слід наголосити на тому, що інтереси Антанти та антибільшовицьких військ у колишній Російській імперії збігалися, й інтервенція союзних військ в Україну була тільки питанням часу [20, 58]. Одночасно з цими подіями набувала все більшої сили організація протигетьманського повстання. Слід зауважити, що повстання не було спонтанною відповіддю на грамоту 14 листопада 1918 р., а було зумовлене багатьма факторами і заходами Українського Національного Союзу (УНС). М. Шаповал у мемуарах згадував: “У вересні 1918 р. я змовився з Андрієм Макаренком, Осецьким, полковником Павленком та Хилобоченком працювати в напрямі підготовки повстання. ... Потім у цей план було втаємничено Винниченка, який зразу погодився на нього. Так ми нишком підготовляли справу. З гетьманського Генерального Штабу нам давав відомості полковник Генштабу Василь Тютюнник (патріот і демократ-революціонер). Згодом було втаємничено в цю справу представників Січових Стрільців (полковник Є. Коновалець та ін.). Командир Чорноморського кошу полковник Пелешук і начальник Запорізької дивізії полковник П. Болбочан восени самі запропонували довірочно свої послуги. Зносини з цими особами я таємно підтримував” [18, 120–121].

Військові сили швидко збільшувались завдяки прибулим повстанцям [19, 324]. Важливе значення мав проголошений С. Петлюрою у Білій Церкві 15 листопада 1918 р. “Універсал”, в якому він, щоб “усунути даремного кровопролиття і розрухи”, пропонував усім військовим частинам гетьмана “перейти до лав військ Республіки, вслід за тими, які вже перейшли” [1, 133]. Слід зауважити, що одночасно з’явились два документи з однаковими закликами

до збройної боротьби: вищезгадана “Відозва” від імені Директорії та “Універсал” від імені С. Петлюри. Ця неузгодженість з часом поглибитися та призведе до негативних наслідків.

Отже, у Київ приїхав і прийняв пропозицію приєднатись до протигетьманського повстання полковник П. Болбочан, який командував Запорізьким корпусом. Запорізький корпус на той момент складався з 2500 добре вишколених і національно свідомих козаків, мав добре підготовлений старшинський склад [18, 138]. Майже одночасно з Болбочаном до Києва приїхав полковник Д. Пелешук, командир Чорноморського коша з Бердичева, і заявив, що його частина готова служити УНС і виконувати його накази [2, 138]. Для порівняння — Чорноморський кіш налічував близько 400 чоловік [2, 87]. У Чернігові свою згоду на повстання дали полки Сірої дивізії, однак вони теж нараховували по 100–150 чоловік [4, 16]. Гетьманська армія в листопаді 1918 р. разом із кадрами новоутворених частин нараховувала 65 тис. чоловік [8, 84–86; 88].

З початком повстання Запорізький корпус мав вийти з Бахмача, підійти до Києва й оточити північні його околиці. Чорноморський кіш мав підійти до столиці з Правобережжя. Такий план давав можливість раптового нападу на Київ. У Сватовій Лучці стояло ще три полки Запорізької (пізніше Натіївської) дивізії. Невигідність позиції полягала у тому, що полковник П. Болбочан опинявся далеко від політичного повстанського центру і мав вести справу самостійно, не чекаючи наказів. Враховуючи такий стан, він був призначений головнокомандувачем військ Лівобережної України з великим військовим і політичним повноваженням [18, 138].

У грудні 1918 р. ситуація на фронтах погіршилась. Відтак, В. Прохода вважав, що разом з формуваннями з тилу, такими як “Червоний курінь смерті” отамана Ангела або “Чорний курінь смерті” отамана Гуцола “при розумному керуванні бойовими діями проти ворогів України, за наявністю більше 60 тис. багнетів та 7 тис. шабель... можна було боронити Україну власними силами, а не просити чужої допомоги в тих, хто не признавав за українцями права на державну незалежність” [9, 94–95]. Важко з ним погодитись, адже недисциплінована повстанська маса селян в умовах відступу швидко дезорганізувалась. Крім

того, ситуацію ускладнювала більшовицька пропаганда. Це підтверджують архівні дані. Так, у ЦДАВО України зберігається повідомлення командувача Республіканськими військами Чернігівщини і Полтавщини полковника Палія та начальника штабу армії Калюжного від 24 грудня 1918 р. у Генеральний штаб половнику Тютюннику та в Кременчук полковнику Болбочану про тривожний стан у прифронтових лініях від Гомеля, Новгород-Сіверська, Кролевеця, Глухова, Путивля, Лохвиць. У повідомленні наголошується на тому, що “з кожним днем збільшується число більшовицьких агітаторів і до них пристає анархічний елемент місцевого населення з молодих людей, переважно робітників” [14, оп. 3, спр. 9, арк. 1].

При такому співвідношенні сил уряд УНР не застосовував рішучих дій, а вів безперспективні переговори з більшовицькою Росією, тоді як частини Червоної Армії все більше захоплювали українські території.

1 січня 1919 р. більшовицькі війська без бою зайняли Харків. Запорізький корпус на чолі з полковником Болбочаном відійшов до Полтави, яку довгий час обороняв. Захопивши більшу частину Лівобережжя, більшовицькі війська вирушили в напрямку на Київ [4, 458].

Проаналізувавши складне військово-політичне становище УНР у січні 1919 р., автор статті погоджується з думкою І. Мазепи, автора “України в огні і бурі революції”, що беспорядність провідних політичних і військових діячів виходила зі складного міжнародного і внутрішнього становища УНР.

На українських фронтах ситуація залишалась непростю. У другій половині січня 1919 р. Дієва армія УНР продовжувала вести бойові операції на трьох фронтах: на Південно-Східному фронті силами Південної групи проти військ Антанти та румунів; Катеринославська група воювала проти більшовиків на Північно-Західному фронті (однак, фактично підпорядковувалась командуванню Лівобережного фронту); Сарненська та Коростенська групи виступали проти більшовиків; Волинська і Ковельська групи – проти поляків.

Головним за масштабом бойових дій залишався Лівобережний фронт, який тримався завдяки військовій майстерності командувача фронтом полковника П. Болбочана

та стійкості Запорізького корпусу, Сірої дивізії і Чорноморського коша. Проти Лівобережного фронту виступили основні сили Червоної Армії: 1-ша Українська радянська дивізія (командир І. Локоташ); 2-га Українська радянська дивізія (командир В. Ауссель); бригада О. Беленковича, яка складалась з двох стрілецьких полків і шести ескадронів [16, 72].

Згідно з архівними матеріалами у середині січня 1919 р. війська УНР на всіх фронтах налічували 56 тис. чоловік [15, оп. 1, спр. 8, арк. 158-160]. У розпорядженні командувача Лівобережним фронтом знаходилось до 26 тис. чол. [9, 93–94]. Проти Дієвої армії УНР на Лівобережжі воювало близько 34 тис. чол. регулярних військ Червоної армії [10, 126]. Крім того, війська Директорії змушені були вести бойові дії із загонами М. Шинкаря, В. Ковтуна, полків двох Дніпровських дивізій та інших повстанських загонів, які виступили проти Директорії УНР [5, 26].

Кількість військ була недостатня для відсічі ворога, що насувався із півночі і сходу. В надзвичайно складних умовах січня-лютого 1919 р. тривала робота з реорганізації армії. Крім юридичного оформлення мобілізації до війська УНР, важливим було затвердження нової штатно-організаційної структури та командно-посадової системи. Так, наказом № 22 Головного командування військами УНР від 1 січня 1919 р. частини Волині і Поділля залишались у підпорядкуванні отаману О. Шаповалу; всі частини Херсонщини – в підлеглих отаману О. Грекову; частини на Київщині – Є. Коновальця. Всі військові частини на Лівобережній Україні залишались у підпорядкуванні отамана П. Болбочана [15, оп. 1, спр. 4, арк. 13].

Для того, щоб створити єдину структуру та забезпечити порядок серед частин, планувалось організувати армію у складі 19 корпусів, з яких 11 мали творити Дієву армію УНР. Згідно з наказом № 22 Головного командування, корпус мав складатися з 2-3 піших дивізій та технічних частин; дивізія з 3 піших та 3 гарматних полків з додатком технічних частин; піший полк з 3 куренів, а курінь з 4 сотень. В свою чергу, гарматний полк мав складатись з 3 батарей, з них дві гарматні батареї та одна гаубична. Кінна дивізія поділялась на чотири полки. Кінний полк складали чотири сотні. При кінній дивізії формувалась кінно-гарматний полк у

кількості трьох батарей. Запасна піша бригада складалась з двох, трьох або чотирьох запасних полків у складі дванадцять сотень кожний [15, оп. 1, спр. 4, арк. 13]. Крім того, Головний Отаман наказував отаманам О. Шаповалу, П. Болбочану та О. Грекову негайно приступити до утворення окремих штабів за штатом штабу окремої армії кожному. Отаману П. Болбочану надавалось право присвоювати номери 15, 16, 17 і 18 корпусам; дивізіям і кінно-гарматним полкам – 39–46; інженерним куреням – 15–18 [15, оп.1, спр. 4, арк. 13].

Взимку 1919 р. все більше напружуються відносини між урядом УНР та П. Болбочаном. Необгрунтовані підозри з боку Директорії викликали спроби полковника налагодити контакти з Антантою та Донським отаманом генералом Красновим. Однією з головних причин невдоволення П. Болбочаном була його гостра критика діяльності уряду. На цьому, зокрема, наголошує у своєму нарисі “Отаманщина” М. Серєда [11, 49]. Одночано уряду видавався підозрілим нібито “реакційний” склад штабу Лівобережного фронту та викликали невдоволення “щирі взаємини полковника з підлеглими йому старшинами і вояками” [11, 49]. Несправедливими були закиди і щодо відступу П. Болбочана з Лівобережжя. Полковник постійно доповідав про нестабільність, складність та важливість подій на Лівобережному фронті. Зокрема, про це повідомлялось у доповідях П. Болбочана Головному отаману С. Петлюрі від 10 та 20 січня 1919 р. та його телеграфна розмова з командиром корпусу Січових стрільців Є. Коновальцем 21 січня 1919 р. Однак український уряд вживав конкретних заходів. В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська наголошують: “Разом з тим П. Болбочан ніколи не виступав проти українського уряду. Як дисциплінований і відповідальний командир, він виконував усі накази головного командування армії. Проте він відверто критикував непослідовну, суперечливу політику проводу та його міністрів, чим викликав незадоволення останніх та налаштував їх проти себе” [11, 57].

Не привела до успіху й остання спроба П. Болбочана вплинути на ситуацію на фронті та одержати реальну військову допомогу після того, як він сприяв виїзду до Києва делегації українських політичних діячів Полтави. Натомість,

наклепницька кампанія проти полковника посилилась. Сотник Волох, використовуючи протиріччя між П. Болбочаном та проводом Директорії, поширює провокаційні чутки проти полковника.

Щодо першого арешту полковника в історичній літературі існують розбіжності: 22 січня, ранок або ніч з 24 на 25 січня 1919 р. В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська констатують: “Незважаючи на повну відсутність будь-яких доказів висунутих звинувачень, з П. Болбочаном не побажав зустрітись жоден з республіканських лідерів, керівників політичних партій та військових відомств. Протягом усього часу перебування в Києві полковник так і не одержав жодних офіційних роз’яснень причин свого арешту” [11, 65]. Будучи під арештом, П. Болбочан продовжував різко критикувати уряд, головне командування армії та вимагав прискорити розслідування. 1 лютого 1919 р. він був інтернований до Станіславова, де мав перебувати під наглядом місцевої влади. Протягом усього часу перебування під слідством П. Болбочан не полишав надії повернутися до війська. Отримавши дозвіл Державного Секретаріату, він зі своїм ад’ютантом М. Письменним та С. Дзюбою виїздить у район дислокації Запорізького корпусу [11, 75].

Весною і літом 1919 р. повсюдно ширилася пропаганда проти українського уряду і Петлюри. УНР опинилась у критичній ситуації. Президент Української Національної Ради Є. Петрушевич в розмові з деякими членами Наддніпрянського уряду заявляв, що, мовляв, “Антанта Петлюрі не вірить, бо вважає його за большевика, і тому не дасть допомоги Україні доки на чолі армії буде стояти Петлюра... Це був погляд, якого тоді трималися також праві наддніпрянські провідники. Вони в один голос жалілися галичанам, що, мовляв, не можуть і не будуть воювати в армії, якою керує Петлюра. Не дивно, <...> що праві кола підготовляють новий план державного перевороту” [7, 194]. Враховуючи складність ситуації, Державний інспектор М. Гавришко призначає на чолі Запорізької групи П. Болбочана, а В. Сальського – у його підпорядкування. Останній розцінив цей крок як недовіру до його професійних якостей. П. Болбочан пояснював це необхідністю розпорядитися Запорізькою групою так, щоб вона почала боротися за Україну, а не “за владу над нею українських соціалістів та

явних московських попихачів” [11, 107]. Отже, 9 червня 1919 р. полковник П. Болбочан був оголошений командувачем Запорізького корпусу, який розташовувався в Прокуріві (тепер Хмельницький). Цей крок був розцінений Директорією УНР як спроба державного перевороту. Полковник був заарештований начальником контррозвідки Армії УНР М. Чеботарівим, звинувачений у спробі встановлення диктатури Є. Петрушевича та командира УГА О. Грекова і за вироком військово-польового суду розстріляний біля станції Балин на Поділлі [3, 80].

В українській історіографії щодо “заколоту” і самої особи П. Болбочана суперечки тривають і до сьогодні. Полковник О. Удовиченко вважав, що “заслужений український патріот, вояка – він заслуговував як не на умовне покарання, то принаймні на зменшення кари і в кожному разі не на кару смерті” [13, 178]. І. Мазепа визнавав той факт, що С. Петлюра “при всій лагідності своєї вдачі все-таки хотів суворою карою покласти кінець виступам тих груп, що в найтяжчий момент нашої боротьби ганебно і безглуздо руйнували фронт” [7, 209].

На думку сучасного історика С. Литвина, вина полковника Болбочана полягала “у невиконанні наказу, незаконному захопленні командування корпусом та участі в широкомасштабній змові з метою державного перевороту в умовах військового часу. Безумовно, подібні дії під час війни караються найсуворішим чином при будь-якому режимі. І, очевидно, закиди Петлюрі у його невтручанні для пом’якшення вироку не мають підстав” [6, 293].

В. Сідак, Т. Осташко та Т. Вронська у книзі “Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника” спростовують точки зору низки дослідників, які вважають П. Болбочана авантюристом, чия діяльність нібито призвела до поразок на фронті [11, 3].

Висновки. Вважаємо, що постать П. Болбочана увібрала в себе всю трагічність розвитку національно-визвольної революції 1917–1921 рр., і незаперечним залишається той факт, що призначення П. Болбочана командувачем Запорізького корпусу без згоди Головного Отамана С. Петлюри відбулося у складний для Армії УНР час, коли Червона Армія намагалася за будь-яку ціну здобути Кам’янець-Подільський та відрізати Українську армію від р. Збруч.

Таким чином, трагедія Петра Болбочана увібрала в себе проблеми тогочасного державотворчого процесу в цілому і військового будівництва зокрема, а однією з вагомих причин поразки національної революції 1917–1921 рр. була проблема різного бачення політичними лідерами основ державного та політичного будівництва.

1. Боротьба. – Кам'янець-Подільський, 1919.
2. *Дашкевич Р.* Артилерія Січових Стрільців у боротьбі за Золоті Ворота / Р. Дашкевич. – Нью-Йорк, 1965. – 205 с.
3. Довідник з історії України [За ред. І. Підкови і Р. Шуста]. – К., 2001. – 1136 с.
4. Історія Українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). – Вид. 4-е. – Львів: Світ, 1992. – 702 с.
5. *Коновалець С.* Причинки до історії української революції / С. Коновалець. – [Б.м.], 1948. – 48 с.
6. *Литвин С.* Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана / С. Литвин. – К., 2001. – 640 с.
7. *Мазепа І.* Україна в огні і бурі революції 1917–1921 / І. Мазепа. – К., 2003. – 607 с.
8. *Петрів В.* Спомини з часів української революції (1917–1921) / В. Петрів. – Львів, 1931. – Ч. 4. – 120 с.
9. *Прохода В.* Уваги до праці д-ра Матвія Стахова “Україна в добі Директорії УНР” / В. Прохода // Український історик. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1967. – № 1–2. – С. 91–102.
10. *Савченко В.* Нарис боротьби війська УНР на Лівобережжі наприкінці 1918 та початку 1919 рр.: (на підставі документів та оповідань) / В. Савченко // За державність: Матеріали до історії війська українського. – Каліш, 1935. – Зб. 5. – С. 158–185; 1936. – Зб. 6. – С. 119–154.
11. *Сідак В.* Полковник Петро Болбочан. Трагедія української державності / В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. – К., 2004. – 416 с.
12. *Сідак В.* Петро Болбочан на тлі своєї доби / В. Сідак // Воєнна історія. – 2006. – № 4–6.
13. *Удовиченко О.* Третя залізна дивізія. Матеріали до історії Війська Української Народної Республіки. Рік 1919 / О. Удовиченко. – Нью-Йорк, 1971. – 263 с.
14. Центральний державний історичний архів у м. Львові, ф. 1078-с (Головне управління Генштабу УНР), оп. 3, спр. 98; оп. 4, спр. 2.
15. Центральний державний історичний архів у м. Львові, ф. 1078 (Головне управління Генштабу УНР), оп. 1, спр. 2-5, 11, 46, 58, 67, 71, 76, 80, 82, 97, 98; оп. 2, спр. 4, 5, 24, 28, 34, 91; 117, 124; оп. 3, спр. 9; оп. 4, спр. 1-4, 11; оп. 5, спр. 1, 4.
16. *Чіхрадє О.Ш.* Друга українсько-більшовицька війна (листопад 1918 – грудень 1919 рр.): Дис... канд. іст. наук. – Львів, 2003. – 233 с.

17. *Шаповал М.* Велика революція і українська визвольна програма / М. Шаповал. – Прага, 1927. – 333 с.
18. *Шаповал М.* Гетьманщина і Директорія / М. Шаповал // Вітчизна. – 1996. – № 5-6. – С. 125–142.
19. *Шкільник М.* Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 роках / М. Шкільник. – Торонто, 1971. – 365 с.
20. *Шляхтиченко М.* Шлях Директорії на Київ / М. Шляхтиченко // Український історик. – Нью-Йорк, 1965. – № 1–2. – С. 56–61.

Надійшла до редколегії 30.11.2011 р.

Рецензент: *А.Я. Нагірняк*, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та етнокомунікації, Національний університет “Львівська політехніка”, м. Львів.

Мина Ж.В.

ЛИЧНОСТЬ ПОЛКОВНИКА ПЕТРА БОЛБОЧАНА НА ФОНЕ СОБЫТИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ РЕВОЛЮЦИИ – 1917–1921 гг.

Анализируется деятельность полковника Армии УНР Петра Болбочана на фоне процессов государственного строительства в Украине в 1917–1921 гг. и конкретные факты и события, которые привели к трагической гибели военачальника.

Ключевые слова: полковник, Армия УНР, Петро Болбочан, факты, украинская государственность, военное строительство.

Mina J.

THE FIGURE OF COLONEL PETER BOLBOCHAN ON THE EVENTS OF THE NATIONAL REVOLUTION 1917–1921

The article analyzes activity of Peter Bolbochan, the chief of Ukrainian Peoples' Republic Army in the background of state building processes in Ukraine in 1917–1921 and specific facts and events, that led to the tragic death of the chief.

Key words: chief, of Ukrainian Peoples' Republic Army, Peter Bolbochan, facts, Ukrainian statehood, military construction